

Rapport 2011:9

Ny gatubrunn i Valdemars väg i Vä

Arkeologisk förundersökning 2011

Jan Kockum

**sydsvensk
arkeologi**

Rapport 2011:9

Ny gatubrunn i Valdemars väg i Vä

Arkeologisk förundersökning 2011

Jan Kockum

Fornlämningsnr: 72
Vä S:8, Vä socken
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134
291 22 Kristianstad

Malmö

Box 406
20124 Malmö

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2011 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2011:9

Omslag: Vä kyrka från norr, med den utbytta brunnen i höger nederkant. Foto: Jan Kockum

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Läge och topografi	7
Historik och fornlämningsmiljö	7
Undersökningsresultat	8
Referenser	10
Administrativa uppgifter	11

Fig. 1. Vä i Kristianstad kommun, Skåne.

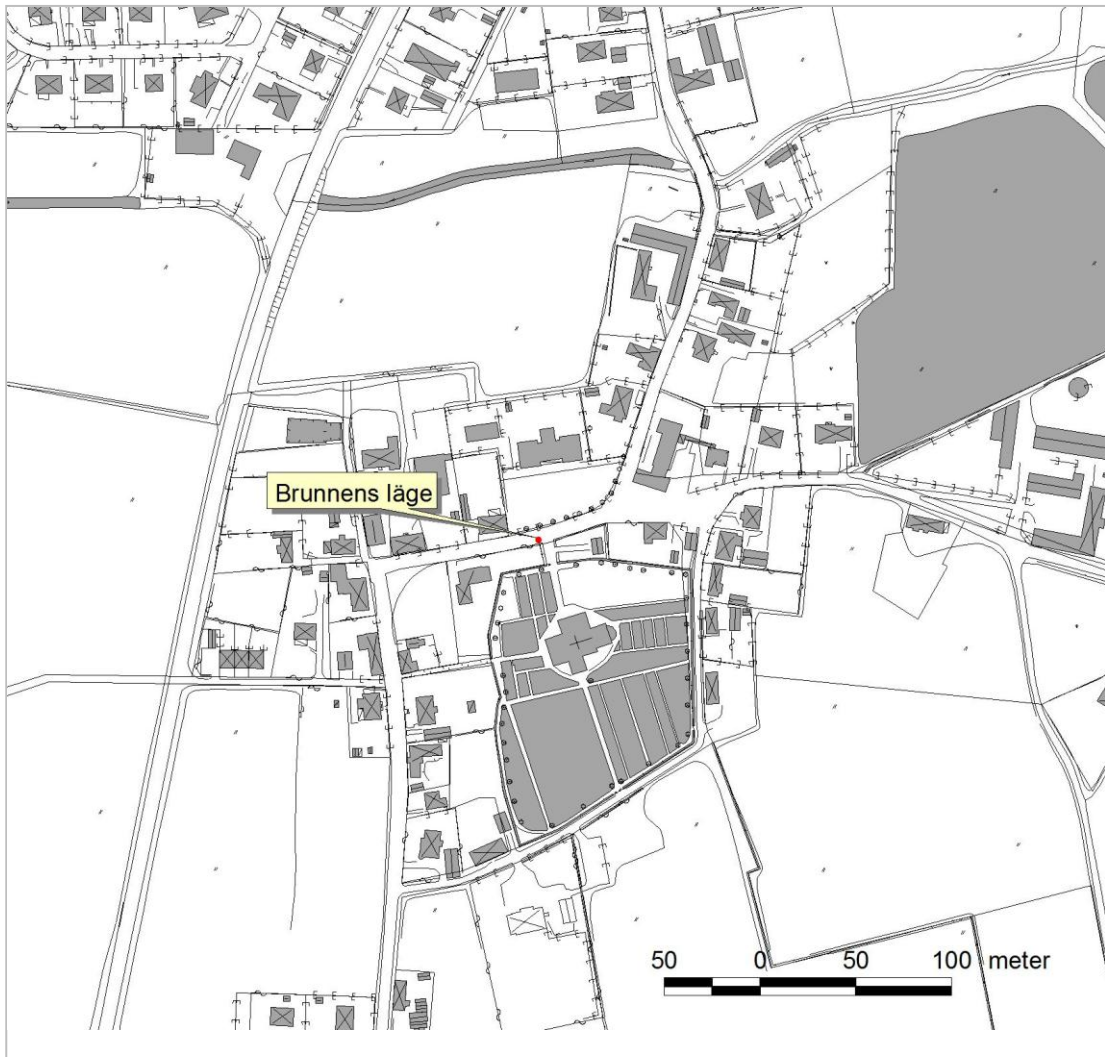

Fig. 2. Undersökningsområdet med brunnen strax norr om kyrkan i Vä

Sammanfattning

I samband med schaktning för byte av en gatubrunn i Valdemars väg i Vä har en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning gjorts. Vid undersökningen påträffades äldre gatunivåer samt en stratigrafisk sekvens som fortsatte hela schaktdjupet ner på 1,5 m. Bl. a. påträffades lager med inslag av rivninsmassor och träkol som möjligen kan sättas i samband med klosterbranden i början av 1200-talet.

Inledning

I samband med byte av en inrasad brunn har markingepp gjorts i Kung Valdemars väg i Vä. Då det aktuella området är beläget inom Väs historiska stadsområde, upptagen som RAÄ 72 i fornlämningsregistret, beslutade länsstyrelsen i Skåne län att en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning skulle företas. Undersökningen genomfördes 2011-03-01 av arkeolog Jan Kockum vid Sydsvensk Arkeologi AB.

Läge och topografi

Vä är beläget i nordöstra Skåne, ca 7 km sydväst om Kristianstad. Området runtomkring utgörs av en småkuperad öppen odlingsbygd med inslag av små skogsbackar. Undersökningsområdet ligger i den centrala delen av Väs historiska stadsområde, ca 40 meter norr om kyrkan.

Historik och fornlämningsmiljö

Vä är centralt beläget på den västra delen av Kristianstadslätten, just vid Nävlingeåsens sydöstspets. Orten kan, med svenska mått mätt, uppvisa en unik förhistoria och historia. Vår kunskap om Vä bygger främst på skriftliga källor och på de arkeologiska undersökningar som genomfördes av Berta Stjernquist och Egon Thun, 1945–1947 respektive 1962–1963 (Stjernquist, 1951; Thun, 1982).

Platsen kan visa en kontinuitet från 100-talet e Kr fram till våra dagar. För järnålderns del är speciellt romersk järnålder och vikingatid/tidig medeltid väldokumenterade. Den romerska järnåldern är koncentrerad till Vassalyckan och S:ta Gertruds vång väster om dagens Vä. Det vikingatida/tidigmedeltida Vä täcker i stort sett det historiskt belagda bebyggelseområdet. Kyrkan i Vä uppförs troligen under tidigt 1100-tal och det anses att kungamakten står bakom byggandet. Det är troligt att en kungsgård uppförs i anslutning till kyrkan. Vä, eller delar av Vä, doneras till premonstratenserorden ca 1160–1170 och kyrkan kommer att ingå i klosterkomplexet. År 1213 uppges att klostret i Vä har förstörts i en eldsvåda. Efter denna tycks klostret gradvis försvinna, istället flyttar verksamheten till Bäckaskog, där ett nytt kloster uppförs. För Väs del är närmast följande tid dåligt belagd, men 1231 uppges det vara kungalev, det vill säga åter i kungens ägo. Under loppet av 1200-talet får Vä vissa kungliga privilegier och dessutom omnämnes dess borgare som ”villani” det vill säga stadsbor. Det är först nu man talar om ”staden” Vä.

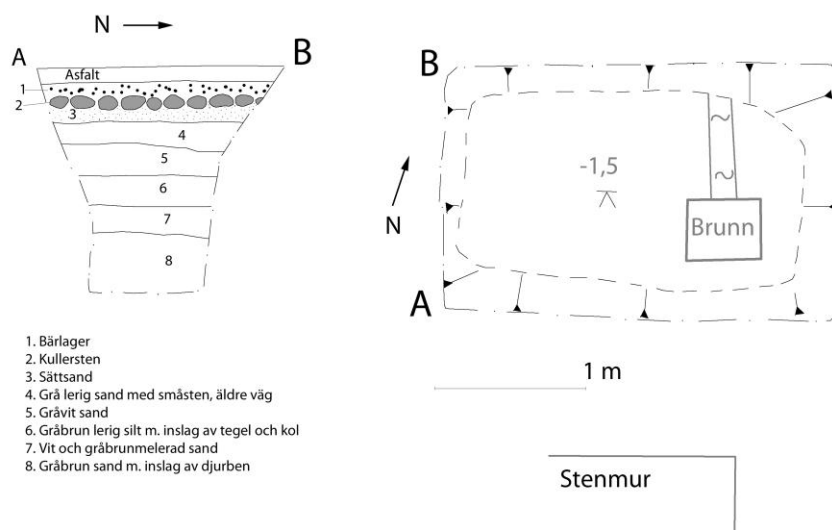

Fig. 3. Schaktet i plan samt med den västra sektionen.

Vä har kanske något missvisande kommit att kallas för kvarnarnas och silversmedernas stad. Många andra näringar och funktioner satte säkerligen också sin prägel på livet i staden. Inte minst järnframställning och smide (Ödman 1993 s 27 f, Björk 2003).

Staden utsattes ideligen för härjningar och detta skulle slutligen bli dess fall. Efter Gustav II Adolfs plundring 1612 återbyggdes staden ej, utan dess privilegier indrogs och borgarna uppmanades att flytta till det nyanlagda Kristianstad. Därmed var Väs status som centralort all och orten fick i fortsättningen samma status som en vanlig bondby.

Undersökningsresultat

Vid arbetet med den inrasade brunnen togs ett schakt om 2,6 x 1,7 m upp. Djupet var som störst ca 1,5 m. I schaktets sydöstra hörn stod den befintliga brunnen och från denna utgick en ledning till andra sidan gatan.

I schaktet framkom en lagersekvens ner till botten. Under den nuvarande gatunivån påträffades ytterligare två hårdgjorda vägytor. Den översta av dessa bestod av en stenläggning (lager 2) lagd i en ca 0,1 m tjock sättsand (lager 3). Under denna påträffades ett lager som tolkades som en grusväg (lager 4). De lager som framkom längre ner var mer svårtolkade. Det sandlager som följde under grusvägen påminde om de flygsandslager som påträffas i Åhus och skall möjligen tolkas som ett sådant (lager 5).

Fig. 4. Schaktets västra sektion.

Lager 6 bestod av gråbrun lerig silt och hade inslag av tegelflis och träkol. Med tanke på närheten till kyrkan ska detta lager möjligen sättas i samband med den brand som enligt de historiska källorna skall ha härjat premonstatensernas kloster år 1213. Det skall dock påpekas att det hittills inte har framkommit några säkra spår av klostret, vi vet inte om det ingick tegeldetaljer i dess byggnader. Det framkomna teglets ålder kunde inte heller avgöras.

Under detta bestod lagret av vit respektive gråbrun humös sand som varvats (lager 7). Lagret skall möjligen tolkas som en växt eller odlingshorisont. Det nedersta lagret i sekvensen (lager 8) ser ut som en äldre markhorisont/boplatslager med inslag av djurben.

Referenser

- Björk, T. 2003. Just Another Central Place? A Critical Description of Vä. Lund Archaeological Review 2001.
- Stjernquist, B. 1951. Vä under järnåldern. Lund.
- Thun, E. 1982. Vä. Järnålder medeltid. Rapport. Örebro.
- Ödman, A. 1993. Järnskatt och borglän, II. Ale 1993:1

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	110009
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-822-11
Datum för beslut:	2011-02-10
Projektnummer:	110009
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Vä
Fastighet:	S:8
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3D 1i
Koordinatsystem:	Manuell inprickning/Sweref 99
X koordinat:	6205594
Y koordinat:	443041
Höjdsystem:	Manuell inprickning
M ö.h.	28,5 m ö.h.
Fältarbetstid:	3
Antal arbetsdagar:	1
Antal arkeologtimmar:	3
Antal maskintimmar :	–
Exploateringsyta:	4,4 kvm
Undersökt yta:	4,4 kvm
Platschef:	Jan Kockum
Personal:	Jan Kockum
Projektgrupp:	–
Underkonsulter:	–
Uppdragsgivare:	C4 Teknik
Fynd:	Inga fynd omhändertogs
Dokumentationsmaterial:	1 st A3 ritning, 15 digitalfoton
Kostnader:	14 200 exkl. moms

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2010

1. Södervidinge kyrkogård - Södervidinge sn, FU 2010, Bertil Helgesson
2. Nytt golv i Östraby kyrka, Östrabys sn, FU 2011, Jan Kockum
3. Ny belysning, Gamla staden 8:1 i Helsingborg, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
4. Balsby 23:1 & 29:2, Nosaby sn, FU 2010, Anders Edring
5. Fjärrvärme i Östra Tommarp - Östra Tommarp sn, FU 2010, Lars Jönsson
6. Fjärrvärme genom Härlövs by, Kristianstad, FU 2010, Jan Kockum
7. Svedala kyrka, Svedala sn, FU 2010, Lars Jönsson
8. Näsbyholm sätesgård, Gärdslövs sn, FU 2010, Lars Salminen
9. Ny gatubrunn i Valdemars väg i Vä, Vä sn, FU 2011, Jan Kockum

